ELŐADÁSOK A

magyar forradalmi munkás mozgalom

TÖRTÉNETÉBŐL

A Kommunisták Magyarországi Pártjának megalakulása és harca a szocialista forradalom győzelméért

Kézirat gyanánt

Kézirat gyanánt

ELŐADÁSOK

a magyar forradalmi munkás-mozgalom

TÖRTÉNETÉBŐL

A Kommunisták Magyarországi Pártjának megalakulása és harca a szocialista forradalom győzelméért

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ · 1969—70

Írta:
LABÁDI LAJOS

„Eljött hát végre a pusztánkba
Isten szent küldöttje: a Sátán
Szüzek voltunk a forradalmak
Magas, piros, hős nászi-ágyán.
De bőrünk alól kisüt lobogva
Már vérünk, e bús, mindeddig lomha.
Csönd van, mintha nem is rezzennénk.
S rohanunk a forradalomba."

(*Ady:* Rohanunk a forradalomba.)

1. AZ 1918 OKTÓBERI POLGÁRI DEMOKRATIKUS FORRADALOM GYŐZELME MAGYARORSZÁGON

A forradalom előzményei

1918. október 30—31-re virradóra a végletekig elcsigázott, emberi és nemzeti méltóságukban megalázott, a földesúri és tőkés kizsákmányolás igáját nyögő és jobb, szebb jövőről álmodó dolgozó tömegek a cselekvés útjára léptek. Egy éjszaka alatt győzelemre vitték a forradalmat. A régi, évtizedes rend mint kártyavár omlott össze.

Mi idézte elő a földindulást? Mi érlelte meg e nagy változás előfeltételeit, szükségességét?

Az előzmények messzire nyúlnak vissza. *Magyarország* ugyan már tőkésország volt, kormánya imperialista politikát folytatott, de *a polgári átalakulás befejezetlen maradt. A polgári átalakulás alapvető feladatai: a nemzeti és nemzetiségi kérdés, az agrárkérdés megoldatlanok voltak.*

A társadalmi ellentétek egyik forrását éppen ezekben kereshetjük. Magyarország a kb. 50 milliós Osztrák—Magyar Monarchia részeként lépett a tőkés fejlődés útjára. *Nemzeti szempontból függő, elnyomott ország volt, melynek fejlődését az erősebb osztrák tőke* érdekeinek rendelték alá. *A magyar uralkodó osztályok ugyanakkor maguk is részt vettek a Monarchia többi népének elnyomásában, Magyarország* lakosságának több mint 50%-a nem magyar nemzetiségű volt. A magyar uralkodó osztályok nemzetiségi politikáját a féktelen elnyomás, a nemzetiségek erőszakos elmagyarosítása jellemezte. A magyar uralkodó osztályok nem gyarmatokon, hanem a nemzetiségek fokozott kizsákmányolása útján jutottak különprofithoz. A nemzetiségek kizsákmányolása nagyarányú politikai üldözéssel, nemzeti és kul-

turális elnyomással párosult. *A társadalmi haladás egyik megoldandó, az ellentéteket kiváltó kérdése tehát a nemzeti kérdés volt, mely egyrészt a függetlenség kivívását, másrészt a magyarországi nemzetiségek felszabadítását jelentette.* Saját történelmünk igazolta Marx szavait: „nem lehet szabad az a nép, amely más népeket elnyom". Forradalomra volt szükség, hogy a Monarchia népei, köztük a magyar is, elnyerjék függetlenségüket és megoldják belső, a társadalmi haladást szolgáló feladataikat.

A polgári átalakulás befejezetlensége jutott kifejezésre a feudális maradványok fennmaradásában, s az ezeken alapuló osztályellentétekben. A feudális maradványok továbbélése mindenekelőtt a rendkívül egészségtelen *birtokviszonyokban jutott kifejezésre.* A földterület 32,3%-a a földtulajdonosok 0,2%-át kitevő 1000 kat. holdon felüli birtokosok kezében volt, ugyanakkor az 5 kat. holdig terjedő kisparaszti birtokok — a földtulajdonosok 53,6%-a — csak a földterület 5,8%-át birtokolták. Magyarország a mammutbirtokosok és a nincstelen agrárproletárok országa volt. Ez utóbbi a parasztság 41,5%-át adta. Példátlanul magas arány ez. A századforduló és az első világháború között, főként ezekből a rétegekből történt a tömeges kivándorlás; a költő szavaival: „kitántorgott Amerikába másfél millió emberünk" (József Attila).

A feudális maradványok a politikai életre is rányomták bélyegüket. A politikai hatalom a nagyburzsoáziával összefonódott nagybirtokosok kezében volt. A magyar munkások és parasztok még a polgári demokrácia korlátozott szabadságjogait is alig ismerhették meg. Az ország politikai életét a középkori színezetű maradiság jellemezte. Nyugaton még az imperializmus kialakulása után is fennmaradtak a polgári liberalizmus maradványai, a választójog és más szabadságjogok. Nálunk ez majdnem teljesen hiányzott. A politikai életben egyre nagyobb szerephez jutó magyar finánctőke népellenessége az elnyomás régimódi brutalitásával párosult. A dolgozó nép politikai jogok híján ki volt szolgáltatva a hatóságok és helyi kiskirályok kénye-kedvének. A képviselőket és miniszereket, a főispánokat és egyéb hatalmasságokat a grófok, bárók, dzsentrik, ipari és pénzügyi nagytőkések és egyéb, az uralkodó osztályok érdekeit hűségesen kiszolgálók soraiból választották. *Ily módon a társadalmi haladás másik, az előzővel szorosan összefüggő feladata a feudális maradványok felszámolása, az agrárkérdés megoldása volt.*

Az imperializmus kialakulása és uralkodóvá válása a gazdasági és társadalmi fejlődést mégis olyan fokra emelte, hogy *már napirendre került a magyar társadalom szocialista átalakítása is.* Ilyen körülmények között *a századfordulótól kezdve Magyarországon két forradalom — a polgári és a szocialista — feltételei érlelődtek.* Ady, a demokratikus forradalom viharmadara, már 1903-ban a következőket írta: „Mi elmaradtunk messze. Nálunk a harmadik rend győzelmet sem aratott, s máris lejáratta magát, de emellett a feudalizmus olyan, mint Dózsa György idejében, amikor aztán szinte őrült hallucinációképpen hangzik a modern proletárok új Marseillaise . . . Nekünk elöl kell kezdeni a dolgot az első rendnél aztán a másodiknál, s a harmadiknál végre. A rangokkal, kiváltságokkal, ősdurvaságokkal, arisztokráciával és klérussal s a kizsipolyozó tőkével egyszerre kell végezni."

A fentiek magyarázzák, hogy az Osztrák—Magyar Monarchia már *évtizedek óta válságokkal, nagy társadalmi és nemzeti megrázkódtatásokkal telített társadalom volt.* Magyarországon mind nyilvánvalóbb lett a forradalom szükségessége.

Ilyen viszonyok között sodorták bele a magyar uralkodó osztályok az országot *az első világháborúba,* szövetségben a császári Németországgal. A magyar uralkodó osztályok *célja a háborúval* ugyanaz volt, mint a többi ország imperialista burzsoáziájának: *a világ újrafelosztása, a belső ellentétek levezetése, a munkásosztály forradalmi mozgalmának elfojtása. Reményeikben azonban csalódtak. A Monarchia korhadt társadalmi rendje a háborús megpróbáltatást már nem bírta ki.* A katonai véreség mind nyilvánvalóbb lett. A háború nem csökkentette, hanem mélyítette az osztály- és nemzeti ellentéteket, véglegesen megérlelték a forradalmi válságot. Erre céloz a költő a következő soraival.

„Meleg idő jár most a magyarra,
Vihar lesz, ha Isten úgy akarja,
De belőle baja másnak támad,
— Tartsd csak készen, népem a kaszádat!"

(*Juhasz Gyula:* Magyar népem)

A válságot elmélyítette, hogy kapcsolódott a világméretekben, s különösen Európában kibontakozó forradalmi fellendüléshez, annak szerves része volt. A forradalmi mozgalom fellendüléséhez világméretekben, s különösen Magyarországon a döntő lökést az

oroszországi forradalmak, az 1917-es februári s mindenekelőtt a Nagy Októberi Szocialista Forradalom adta.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalommal új korszak kezdődött az emberiség történelmében. Ez a forradalom az egész addigi történelem legnagyobb fordulata volt. Addig minden forradalom csak a kizsákmanyolás egyik rendszerének másik általi felváltását eredményezte. A szocialista forradalom győzelme először szüntette meg az emberiség évezredes történetében a kizsákmányolást, a föld egyhatodán. A földkerekség kizsákmányolt millióinak reménye, követendő példája lett a fiatal szocialista hatalom Lelkesítőleg hatott minden haladó erőre világszerte.

A forradalom olyan tapasztalatokkal gazdagította az egész világ munkásosztályát, amelyeknek alapvető szerepük lett felszabadulásért vivott harcaikban. Az 1917. évi októberi forradalom nagy rést ütött a kapitalizmus, az imperializmus rendszerén. A világ ettől fogva két, egymással ellentétes társadalmi rendszerre oszlott, a születő, erősödő szocializmusra s az elhaló kapitalizmusra.

A forradalom mély fordulatot eredményezett a munkásosztály ideológiai fejlődésében is. A szocialista forradalom győzelme nyilvánvalóvá tette, hogy Oroszországban a munkásmozgalom forradalmi marxista szárnya erősebbnek bizonyult a forradalmat elvető, megalkuvó szárnyánál — s ez a nemzetközi munkásmozgalomban teret nyert mindenféle megalkuvó irányzatra nézve súlyos vereséget jelentett. Az oroszországi szocialista állam születésétől kezdve felreérthetetlen válasz volt arra a kérdésre, hogy melyik a szocializmus felé vezető igazi út: az óvatoskodó, reformokat szorgalmazó út vagy a forradalmi marxizmus? *A világ munkásosztályának a szocialista forradalom oroszországi győzelmétől kezdve állandó támaszt jelentett az első szocialista állam,* amely a világ forradalmi munkásmozgalmának központjává lett. A szocialista forradalom oroszországi győzelme az első világháborút követő forradalmi fellendülés legfontosabb tényezője s ösztönzője volt.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom *megszüntette Oroszország különböző népeinek* — részben gyarmati jellegű — *elnyomását.* Mindez *nagy hatással volt minden elnyomott, félgyarmati és gyarmati népre,* s a nemzeti felszabadító harcok hatalmas ösztönzőjévé vált.

Különösen nagy hatással volt a forradalom Magyarország társadalmára. *Ennek alapvető magyarázata abban állt, hogy a két ország gazdasági-társadalmi viszonyai, s a társadalmi haladás ebből következő feladatai is sok hasonlóságot mutattak.* A forradalom küszöbén álló magyar társadalom előtt is az oroszországihoz hasonló feladatok álltak: az imperialista *világháború befejezése, a békekötés* kiharcolása — ez azonban *elválaszthatatlanul összeforrott a társadalmi és hatalmi viszonyok megváltoztatásával.* Az ország gazdasági és társadalmi felemelkedése, a dolgozó osztályok érdekei mindenekelőtt a *polgári demokratikus forradalom következetes végrehajtását követelték.*

A polgári demokratikus forradalom Magyarországon is olyan időpontban került napirendre, amikor az imperializmus ellentmondásainak kiéleződése következtében már a szocialista forradalom *bizonyos* feltételei is kialakultak. Ebből viszont két dolog következett. *Először: a burzsoázia már alkalmatlanná vált polgári demokratikus forradalom vezetésére* és ez a szerep a munkásosztályra hárult. *Másodszor:* a fenti okoknál fogva *a polgári demokratikus forradalom feladatainak végrehajtása csak egyik állomása lehetett a forradalmi válság megoldásának:* a polgári demokratikus forradalmat *tovább kellett fejleszteni szocialista forradalommá.*

Az egyes osztályok és társadalmi rétegek, politikai irányzatok viszonya az ország előtt álló feladatok megoldásához

Magyarországon a politikai és gazdasági hatalmat kézben tartó *nagybirtokos osztály* és a *finánctőkések szemben álltak a társadalmi haladással,* gazdasági és politikai érdekeik a meglevő állapotok változatlan fenntartását kívánták. A feudális földbirtokviszonyok felszámolásáról, a független, demokratikus köztársaság megteremtéséről, a nemzetiségi kérdés megoldásáról hallani sem akartak. A dolgozók előtt így egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy a kizsákmányoló osztályok uralmon levő csoportjától semmiféle kibontakozást nem lehet várni, nem képesek és nem is hajlandók az ország előtt álló feladatokat megoldani.

A kizsákmányoló osztályok egy kisebb csoportja más álláspontot képviselt. E csoporthoz tartoztak azok a burzsoá elemek, a nagybirtokos osztály egyes olyan képviselői, akiknek jelentős gazdasági, részben politikai ellentéteik voltak az osztrák tőke képviselőivel, akik felismerték, hogy osztályuralmuk fenntar-

tása, az ország területi épségének, a nemzetiségi területek feletti uralomnak a megtartása érdekében azonnal ki kell lépni a háborúból, demokratikus jogokat kell biztosítani az ország minden lakója számára, és meg kell oldani a földkérdést. *E nézeteket legkövetkezetesebben Károlyi Mihály* és pártja, a *Függetlenségi Párt* képviselte. Ez a csoport világosan látta, hogy a háború elveszett, hogy osztályuralmuk megvédése érdekében véget kell vetni a hadviselésnek. Fő külpolitikai törekvésük az antanthatalmakkal való kapcsolat felvétele, különbékekötés volt. Követelték az ország függetlenségét (a királyság fenntartásával), demokratikus nemzetiségi törvény kidolgozását. A politikai hatalomban való nagyobb részesedésük, valamint a dolgozó osztályok elégedetlenségének levezetése érdekében követelték a demokratikus jogok bővítését, a választói jog kiszélesítését, valamint demokratikusabb szociálpolitikát stb. Mindezt azonban társadalmi reformok lassú, fokozatos bevezetése útján kívánták elérni.

Lényegében hasonlo volt az értelmiség és a városi kispolgárság, kisiparosok, kereskedők stb. álláspontja. E csoport *eszményképe a polgári demokrácia volt*, ezert küzdöttek több-kevesebb elszántsággal. Mindenekelőtt pedig az értelmetlen, a kisemberek millióit tönkretevő háború befejezését akarták. Ez a társadalmi csoport egyreszt a Károlyi-pártot, másrészt a *Jászi Oszkár* vezette *Polgári Radikális Pártot* követte. Követeléseiket, céljaikat ők is reformok útján kívánták elérni.

Számszerűen es szervezetileg ezek az irányzatok gyengék és tapasztalatlanok voltak. *Határozott és világos választ nem tudtak adni a megoldásra váró feladatokra.* Reformtörekvéseik — a területi integritás minden áron való védelmezése és mindenek fölé helyezése kivételével — *nem forradalmiak*, de kétségkívül haladók voltak. Ezért voltak népszerűek és azért is, mert aránylag jelentős tömegek saját ösztönös elégedetlenségük kifejezőit látták bennük.

Az ország előtt álló feladatok megoldásában messzemenően érdekelt volt a parasztság. A földbirtokviszonyokban és a munkaszervezetekben meglevő feudális maradványok, a politikai jogfosztottság, a jegyzői, csendőri, földesúri önkényuralom, mindmind szinte kibirhatatlan nyomással nehezedett a dolgozó parasztságra. A háború terhei is elsősorban rájuk hárultak. Még a gazdagparasztságot is sújtotta a földbirtokos osztály nyomása, a háború következtében előállott iparcikkhiány és drágaság, vi-

szont a háborús konjunktúrát, a feketepiacot a paraszti rétegek közül főként ők tudták kihasználni. Gazdasági erejük és a községi képviselő-testületekben betöltött szerepük jórészt mentesítette őket a rekvirálások és a katonai szolgálat alól. A parasztság felső rétege ezért, ha egyet is értett a demokratikus reformokkal, a forradalmi úttól idegenkedett.

A szegényparasztság, az agrárproletariátus — ha mozgalmuk és ellenállásuk ösztönös jellegű volt is — küzdött a demokratikus feladatok megoldásáért, a háború befejezéséért. Különösen nagy hatással volt rájuk az oroszországi októberi forradalom, elsősorban a szovjet kormány elszánt békepolitikája és a földkérdés megoldása. Az orosz hadifogságba került parasztok tízezrei álltak be a Vörös Hadseregbe. Idehaza is kezdett általánossá válni a tömeges szabotálás, a bevonulások megtagadása stb.

A parasztságban rejlő forradalmi energia teljes kibontakozását nagymértékben akadályozta az a körülmény, hogy *a munkásosztálynak nem volt olyan forradalmi pártja*, amely felismerve a parasztság vágyát, a földosztást, megteremtve a munkás-paraszt szövetséget, *élére állt volna a parasztság küzdelmének is.* Ilyen párt hjányában *a parasztság zöme Károlyit követte.* Az *agrarproletariátus öntudatosabb része*, amely már szocialista célokért is küzdött, *a Szociáldemokrata Pártba, illetve az általa vezetett Földmunkásszövetségbe tömörült.*

A sajátos történelmi fejlődés következtében *a munkásosztályra várt a polgári forradalom végrehajtása. A jogtalan, kizsákmányolt*, de már *viszonylag nagy létszámú* (1910-ben a mezőgazdaságon kívüli proletariátus száma 1,8 millió, melyből kb. 1 millió ipari munkás volt), *centralizált* (550 000 volt a nagyipari munkások száma; az összmunkásság 37,8%-a az 500 főnél többet foglalkoztató üzemekben dolgozott), *szervezett munkásságnak alapvető érdekei fűződtek a radikális polgári átalakuláshoz.* Csak ettől várhattak emberibb élet- és munkakörülményeket, politikai szabadságjogokat. Az is nyilvánvaló volt, hogy csak a polgári átalakulás nyithatta meg az utat a szocialista forradalom felé.

A magyar munkásosztály nemcsak érdekelt, hanem képes is volt e feladatok elvégzésére. Létszámánál, évtizedes harci tapasztalatánál, öntudatánál fogva *a magyar társadalom döntő politikai tényezőjét jelentette már korábban is.* Alkalmas volt arra, hogy magával ragadja a polgári átalakulásban érdekelt, más társadalmi rétegeket. A magyar társadalom progresszív erői már év-

tizedek óta, benne látták reményeik megtestesülését. Ady így vallott erről:

„Nyakatokon vad, úri tatárok
S mégis büszke a ti fejetek.
Frissek a vérben, nagyok a hitben
Csák Máté földjén ti vagytok az Isten.
Előre, magyar proletárok.
Ami csak szépség s ami reménység,
Mind ti vagytok a Tisza körül.
— — — — — — — — — — — —
Éhe Kenyérnek, éhe a Szónak,
Éhe a Szépnek hajt titeket.
Nagyobb igaza sohsé volt népnek,
Hitványabb Nérók még seholse éltek
Vagytok: a Ma, vagytok: a Holnap."

(*Ady Endre:* Csák Máté földjén.)

A magyar munkásosztály mindennapi küzdelmeivel tanúságát adta annak is, hogy vállalja e feladat elvégzését. 1915 második felétől kezdve egyre sűrűsödtek a különböző munkásmegmozdulások, melyek lendületét, harci szellemét és tudatosságát megsokszorozta a Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelmének híre. A magyar munkásosztály lelkesen üdvözölte a forradalmat. A forradalom melletti első nagy szimpátiatüntetésen, az 1917. november 25-i iparcsarnoki nagygyűlésen elfogadott határozat többek között a következőket tartalmazta:

„Budapest és környékének munkásai, velük együtt Budapest egész népe testvéri üdvözletét küldi az orosz forradalmároknak, akik bátor szívvel, erős elmével és kemény kézzel vezetik ki az emberiséget a háború poklából. Mindannyian, akik itt összegyűltünk és az egész dolgozó Magyarország, el vagyunk határozva arra, hogy az orosz forradalmárokat a béke megszerzésére irányuló hősi harcukban támogatni fogjuk, és hogy minden erőnkkel küzdeni fogunk azért is, hogy egyik osztálynak a másik által való kizsákmányoltatása és egyik nemzetnek a másik által való elnyomatása a mi országunkban is megszűnjék."

A munkásosztály s az egész dolgozó nép forradalmi törekvéseinek kibontakoztatását nagymértékben fékezte, hogy az akkor egyetlen munkáspárt — a Magyarországi Szociáldemokrata Párt (MSZDP) — vezetői által képviselt politika miatt mindinkább

alkalmatlanná vált a munkásosztály forradalmi harcának vezetésére.

Az MSZDP — a munkásmozgalom több évtizedes fejlődésének eredményeként — 1890-ben alakult meg. Döntő szerepet játszott a magyarországi munkásság osztállyá szervezésében, soraiba tömörítette legöntudatosabb tagjait. Megismertette a munkássággal a marxizmus tanításainak egyes elemeit, felvázolta a munkásság előtt a kapitalizmust felváltó szocializmus fő jellemvonását. Harcolt a tömegek polgári demokratikus jogaiért, a dolgozó nép életszínvonalának megjavításáért. E követelések jegyében esetenként igen éles tömegharcokat vezetett.

A párt elméletileg és gyakorlati munkájában egyre inkább a szocializmusba való békés belenövés — reformok — útján történő megvalósításának álláspontjára helyezkedett. Az első világháború időszakára pedig lesüllyedt a nyílt megalkuvás színvonalára.

A párt vezetősége tévesen ítélte meg a magyarországi munkásmozgalom előtt álló feladatokat. Általánosan vallott felfogásuk, mely egész tevékenységüket meghatározta, a következő volt: Magyarországon polgári átalakulás van napirenden. Ennek végrehajtása a burzsoázia ügye, a munkásosztály ebben önálló szerepet nem vállalhat, saját érdekeit alá kell rendelnie a burzsoázia által megfogalmazott céloknak. Figyelmen kívül hagyva a társadalmi-gazdasági viszonyokban végbement változásokat, az ország kapitalista fejlődését, az imperializmust — a magyar társadalmat még éretlennek tartották a szocialista forradalomra.

E felfogás alapján *küzdöttek ugyan bizonyos polgári demokratikus reformkövetelésekért, de ezek nem nagyon mentek túl a polgári liberális és radikális irányzatok céljain s az általuk követelt módszereken.* Ők is a kormánnyal és a császári udvarral folytatott politikai alkudozások útját választották.

A munkásság forradalmi megmozdulásainak hatására *a Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelmét követően bizonyos változás ment végbe a Szociáldemokrata Párt vezetésében is.* A forradalmi mozgalmak erősödését igyekeztek kihasználni a demokratikus követelések, főként a választójog kiharcolására. Ezt tükrözte a párt *1918. október 8-i kiáltványa.* A kiáltványban szó volt a nemzeti függetlenségről, követelte a háborús kormány lemondását és a békekötést, a polgári demokratikus szabadságjogokat, az agrárreform végrehajtását stb., de egy szóval sem

tettek említést arról, hogy e követelések teljesítését hogyan és miképpen kívánják elérni.

A magyar munkásmozgalom balratolódása, a Nagy Októberi Szocialista Forradalom eszmei hatása Magyarországon is *életre hívta azokat a baloldali irányzatokat, csoportokat, amelyek többkevesebb tudatosságot és szervezettséget vittek a munkásosztály harcaiba*! Ezek a csoportok részben a Szociáldemokrata Pártban, részben párton kívül jöttek létre. Kialakulásuk folyamata már a századforduló után megkezdődött.

A forradalmi irányzatok egyik szárnyát a *Szociáldemokrata Pártban gyülekező baloldal alkotta.* Ide tartoztak azok az *üzemi bizalmiak* (Chlepkó Ede, Szaton Rezső, Fiedler Rezső és mások), akik a munkástömegek sűrűjében élve ismerték fel egy forradalmibb munkáspolitika szükségességét. Ide tartoztak továbbá azok, akik már évek óta *ellenzékben voltak* (Alpári Gyula, László Jenő, Rudas László, Szántó Béla, Vágó Béla) és tekintélyes szociáldemokrata vezetők, akik a háború vége felé kezdtek ellenzéki húrokat pengetni a Szociáldemokrata Párt vezetőségével szemben (Landler Jenő, Hamburger Jenő, Nyisztor György).

A szociáldemokrata baloldali ellenzéki irányzatok nagyon különböző eszmei színvonalon álltak, és különböző szervezeti erővel rendelkeztek. Közös vonásuk volt a munkásosztály iránti hűség és odaadás. Ez vezette őket az opportunizmus elleni harcukban, a munkásosztály érdekeinek védelmében kifejtett tevékenységükben.

Harcoltak a pártvezetés megalkuvó politikája, gyakorlata és a burzsoáziával való együttműködés ellen, osztályharcos politikát követelve vissza akarták vezetni a pártot a forradalmi útra. Résztvevői, támogatói — nem egy esetben kezdeményezői voltak a munkástömegek megmozdulásainak. Követeléseikben a munkásosztály elégedetlenségének adtak hangot. Kapcsolatban álltak az európai munkásmozgalomban kibontakozó és erősödő szociáldemokrata baloldali ellenzéki mozgalmakkal is. Részmegjegyzéseik igazsága mellett első világháború előtti *gyengeségük fő oka az volt,* hogy *nem tudtak az MSZDP politikai irányvonalához képest elvileg helyesebbet, újat kidolgozni.*

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom eseményei és tapasztalatai arra ösztönözték a baloldalt, hogy felmérjék a magyar társadalom előtt álló feladatokat és azok megoldásának útját, a tömegek forradalmi tevékenységének jelentőségét, a

tömegek között végzett munka fontosságát. Kezdeményezői, résztvevői voltak az Októberi Forradalom melletti szimpátiatüntetéseknek, a munkásosztály gazdasági és politikai megmozdulásainak.

Áldozatkész munkájuk, lelkesedésük nagymértékben hozzájárult a forradalmi mozgalom fellendítéséhez, a polgári demokratikus forradalom győzelméhez Magyarországon. A szociáldemokrata hagyományok és eszmei-politikai tévedéseik azonban megakadályozták, hogy felismerjék: szervezetileg is szakítani kell a jobboldallal. E felismeréshez legjobb erőik is csak 1918 novemberében, a hadifogságban kommunistává fejlődött elvtársak hatására jutottak el.

A munkásmozgalom másik nagy baloldali szárnyát az élesen háborúellenes elemek alkották. E csoport a Galilei-kör baloldali diákjaiból, forradalmi érzelmű értelmiségiekből és különböző más forradalmi körökből tevődött össze. Ezek később magukat *Forradalmi Szocialistáknak* nevezték.

E csoport legismertebb tagjai: Korvin Ottó, Mosolygó Antal, Kelen József, Sallai Imre, Hevesi Gyula voltak. Nagy eszmei hatást gyakorolt rájuk Szabó Ervin, aki hatalmas érdemeket szerzett a marxista eszmék magyarországi elterjesztésében.

Kezdettől fogva szembefordultak a háborúval. Röplapjaikban leleplezték a háború imperialista céljait. E csoport fejlődésében is fordulópontot jelentett az Októberi Forradalom. A forradalom tisztítótüze indította el azt a folyamatot, amely e csoport legjobbjait is a Kommunisták Magyarországi Pártjának (KMP) megalapításához vezették. Az Októberi Szocialista Forradalom után arra buzdították a katonákat, hogy hagyják ott a frontokat, hozzák haza fegyvereiket és fordítsák a tőkésuralom ellen. Kapcsolatot építettek ki a Magyarországon levő orosz hadifoglyok bolsevik csoportjával, amely nagy eszmei támogatást jelentett számukra. Összeköttetést létesítettek egyes üzemekkel is.

A magyar munkásmozgalom harmadik nagy baloldali csoportját az Oroszországban hadifogságba került és ott kommunistává nevelődött elvtársak alkották. E csoport tagjainak többsége már a háború előtt is aktívan részt vett a magyar munkásmozgalomban. Közülük a legismertebbek: Kun Béla, Szamuely Tibor, Ligeti Károly, Jancsik Ferenc, Vántus Károly, Münnich Ferenc. A csoport tagjainak egy része már a Nagy Októberi Szocialista Forradalom előtt kapcsolatba került a bolsevikokkal. Elfogadta,

sőt terjesztette a bolsevik párt célkitűzéseit. Illegális szocialista sejteket hoztak létre, egyesek pedig (Kun Béla, Münnich Ferenc, Seidler Ernő és mások) csatlakoztak a bolsevik párthoz.

A bolsevik pártban, a forradalmi harcok során megismerkedtek a leninizmus néhány legalapvetőbb tanításával és főként a lenini forradalmi gyakorlattal. *A magyar munkásmozgalom baloldali csoportjai közül ezért ők voltak a legfelkészültebbek, legtapasztaltabbak,* ez tette lehetővé, hogy a többi baloldali csoporthoz képest tisztábban lássák a magyarországi feladatokat és megoldásuk útját. Ők értették meg elsőnek az új típusú párt létrehozásának szükségességét. Élharcosai lettek a KMP megalakításáért folyó küzdelemnek.

A csoport már Szovjet-Oroszországban megkezdte az előkészületeket a KMP itthoni megalakításához. *1918 márciusában Moszkvában szervezték meg és hozták létre az Oroszországi Kommunista (bolsevik) Párt Magyar Csoportját, az első magyar kommunista szervezetet.* E csoport munkája nyomán kapcsolódott be több mint 100 000 magyar hadifogoly a Vörös Hadseregbe, és vérét hullatva tett hitet a szocialista forradalom nemzetközisége mellett. A csoport agitációs iskolákat szervezett, röplapokat, újságokat, brosúrákat adott ki. Központi lapjuk „Szociális Forradalom" címen jelent meg. Jelentős volt Kun Béla „Mit akarnak a kommunisták" című írása, amely először foglalta össze magyar nyelven a lenini tanításokat és a magyar kommunista mozgalom programszerű írásának tekinthető.

A csoport nagy figyelemmel kísérte az itthoni mozgalmat. Igyekeztek kapcsolatot teremteni a különböző baloldali csoportokkal, amelyeket a bolsevizmus magyarországi előharcosainak tekintettek. Bár szervezett kapcsolatot nem sikerült megteremteni, írásaik a hazatérő hadifoglyokon keresztül, és más módon már az 1918-as Októberi Forradalom előtt eljutottak Magyarországra is, és hozzájárultak az itthoni mozgalom balratolódásához, a polgári forradalom győzelméhez.

A forradalom győzelme

A munkásmozgalom baloldali csoportjainak tevékenysége gyorsította és erősítette a munkásosztály és a néptömegek forradalmi harcát, s az 1918 októberében már alapjaiban ingatta meg a fennálló társadalmi-politikai rendszert. Különösen súlyossá tette az uralkodó osztályok helyzetét a háború elvesztése és a monarchia szétesése. Az évtizedeken keresztül elnyomott és kizsákmányolt nemzeti-

ségi tömegek 1918 őszén létrehozták nemzeti tanácsaikat. Kimondták elszakadásukat a Monarchiától. Az Osztrák—Magyar Monarchia, a népek börtöne, alkotóelemeire hullt.

1918. október 17-én a parlamentben bejelentik a háború elvesztését. Október 24-én megérkezett a fiumei katonalázadás híre. Ekkor már egész ezredek, zászlóaljak hagyták ott a frontokat. A kormány nem látott kiutat, s lemondott. A munkások és parasztok harcra készülődtek. Gyűléseiken a hadműveletek azonnali megszakítását, a demokratikus békekötést, az ország demokratizálását követelték.

A polgári ellenzék pártjai és a Magyarországi Szociáldemokrata Párt (MSZDP) vezetői még ekkor is reformok útján akarták elérni céljaikat. Három párt (az MSZDP, a Károlyi vezette Függetlenségi Párt, és a Jászi Oszkár által vezetett Radikális Párt) 1918. október 25-én megalakította a Nemzeti Tanácsot. *A Nemzeti Tanács pártjai nem akartak forradalmat.* Egyik legfőbb törekvésük az ország területi egységének megvédése volt — még a nemzetiségiek elszakadásának bejelentése után is. A Nemzeti Tanács — bár a tömegek annak tekintették — nem a forradalom vezérkara volt. A forradalmi erők akcióit Garami, az MSZDP vezére, a Nemzeti Tanács tagja is „fantaszták forradalmi romantikájú játszadozásának" tartotta.

A forradalom kirobbanását azonban ők sem tudták elodázni. *A néptömegek a munkásosztály vezetésével 1918. október 30—31-én a Nemzeti Tanács háta mögött, győzelemre vitték a polgári demokratikus forradalmat.* A forradalom győzelmében kiemelkedő szerepe volt a munkásmozgalom baloldali csoportjainak, amelyek a munkás- és katonatanácsok, a szakszervezetek és az üzemi bizalmiak közvetítésével vezették a forradalmi tömegeket.

A munkásosztály azonban új típusú párt hiányában arra még nem volt képes, hogy a továbbiakban is saját érdekeinek megfelelően irányítsa az események menetét. Ily módon a politikai hatalom nem a forradalmat győzelemre vivő osztály, hanem a Nemzeti Tanács kezébe került. A Nemzeti Tanács három pártjából koalíciós kormány alakult Károly Mihály vezetésével.

2. A KMP MEGALAKULÁSA ÉS HARCA A SZOCIALISTA FORRADALOM GYŐZELMÉÉRT

„Csak akkor születtek nagy dolgok,
Ha bátrak voltak, akik mertek
S ha százszor tudtak bátrak lenni,
Százszor bátrak és viharvertek."

(*Ady Endre.* A Tűz csiholója.)

A KMP megalakulásának történelmi szükségszerűsége és jelentősége

A munkásosztály új típusú pártjának szükségessége világméretekben az imperializmus, a proletárforradalmak korszakának kialakulásában gyökeredzik. A magyar munkásmozgalom fejlődése is megkövetelte olyan párt kialakulását, mely képes egyrészt a bonyolult magyarországi, másrészt az imperializmusból adódó feladatok forradalmi megoldására.

Különösen égetővé vált egy ilyen párt létrehozása az 1918-as polgári forradalom után kialakult viszonyok között.

Az 1918. október 31-én lezajlott forradalom *jellegét tekintve polgári demokratikus* forradalom volt. A forradalom győzelme után azonban *ellentmondásos helyzet* alakult ki.

A forradalom megdöntötte a nagybirtokos és nagytőkés osztály politikai hatalmát. Törvénybe iktatták a demokratikus szabadságjogokat — az általános, egyenlő és titkos választójogot, a sajtó- és szólásszabadságot, az egyesülési és gyülekezési szabadságot —, sőt, a néptömegek nyomására 1918. november 16-án kikiáltották a köztársaságot. A forradalom győzelme a magyar nép számára véget vetett a háborúnak, kivívta az ország függetlenségét, mely szabadabb lehetőségeket teremtett a gazdasági-társadalmi fejlődéshez. A forradalom eredményeként megszűnt a népelnyomás brutális, feudális színezetű rendszere, a néptömegek oly mértékű politikai jogokat harcoltak ki, melynek következtében Magyarország Európa egyik legdemokratikusabb államává vált. Ígéretek hangzottak el egy földreformról is. A forradalom azonban nem számolta fel a feudális eredetű nagybirtokrendszert. Nyilatkozatok jelentek meg különböző szociálpolitikai intézkedések megtételéről is. A forradalom eredményei, a tervezett intézkedések jelentős előrelépést jelentettek a korábbi állapotokhoz képest, kedvezőbb lehetőségeket teremtettek a forra-

dalmi erők, mindenekelőtt a munkásosztály szervezkedéséhez, kedvezőbb feltételeket teremtettek a megérett társadalmi problémák megoldására.

A forradalom demokratizmusát, népi jellegét az adta, hogy *a forradalom vezetője nem a burzsoázia, hanem a munkásosztály volt. Tömegbázisát,* hajtóerejét a munkásosztály mellett a katonaság, az értelmiség és a kispolgárság, a *néptömegek képezték.* A magyar munkásosztály történelmünkben első ízben járult hozzá döntő módon az ország sorsának alakulásához. *A munkásosztálynak, a néptömegeknek ez a szerepe hatással volt a hatalom jellegére,* a hatalmi viszonyok alakulására is A munkásosztály a hatalmat nem tudta megragadni, de *ösztönös hatalmi igénye tükröződött abban, hogy maga is létrehozta saját hatalmi szerveit, a tanácsokat.* Ily módon *a hatalmi viszonyoknak sajátos formája, kettős hatalom jött létre.*

Az egyik hatalmat, a burzsoázia diktatúráját a polgári demokraták és a jobboldali szociáldemokraták *koalíciós kormánya és a kormány vidéki helyi szervei képviselték.*

A másik hatalom a munkásság és parasztság forradalmi demokratikus diktatúrája a munkás-, paraszt- és a katonatanácsokban öltött testet. A tanácsok már születésüktől kezdve egy új hatalom, a munkás-paraszt hatalom elemei, csírái voltak. A tanácsok az esetek többségében a demokratikus népi diktatúra végrehajtói voltak. Viharosan gyors kiépülésükben a tömegek ösztönös forradalmi igénye tükröződött. A dolgozó osztályok egyetlen pártja, az MSZDP jobboldali vezetői ellene voltak a munkás- és katonatanácsok hatalmi törekvésének. A parasztttanácsok tevékenységét pedig a „rend" helyreállítására igyekeztek korlátozni, majd kormányrendeletek jelentek meg arról, hogy adják át hatáskörüket a helyreállt közigazgatási apparátusnak. A tanácsok megalakulását, hatalmi igényük növekedését azonban nem lehetett megakadályozni. Megkísérelték a tanácsokat alárendelni a pártvezetésnek. A tanácsok politikai törekvéseinek eleve gátat akartak vetni, s puszta érdekvédelmi szervvé kívánták őket változtatni. Átmenetileg sikerült is bizonyos eredményeket elérniük. Ez azonban nem változtatott azon a tényen, hogy a tanácsok már kezdetben is jelentős hatalmi szerepet töltöttek be. Különösen így volt ez ott, ahol a tanácstagokat a dolgozók közvetlenül választották, s hasonló volt a helyzet a katonatanácsok esetében is.

A tanácsok rendkívül nagy tekintéllyel és reális hatalommal rendelkeztek. Ebben az időben ez volt az egyetlen választott szerv, amely a tömegek bizalmát élvezte. Mellettük álltak a felfegyverzett munkások és a forradalmi szellemű katonaság. Tekintélyüket és erejüket bizonyítja, hogy már az első időben is ellenőrzést gyakoroltak a helyi és az országos ügyekben, akaratukat a legtöbb esetben érvényesítették is. Igaz, ez a hatalom az első időben nem állt élesen szemben a hivatalos kormánnyal. A tömegek akaratát megtestesítő tanácsok — forradalmi párt hiányában —, ha fenntartásokkal is, a kormányt támogatták. Ez azonban csak átmeneti, néhány hetes állapot volt. A Kommunisták Magyarországi Pártjának megalakulása minőségi változást eredményezett a forradalom menetében, a hatalmi viszonyok alakulásában, a tanácsok fejlődésében. A tanácsok a KMP megalakulása után gyorsan forradalmasodtak, és kizárólagos hatalomra törtek. A burzsoá kormány kénytelen volt számolni a tanácsok akaratával. Gyors kiépülésük, tekintélyük növekedése a tömegek forradalmasodásának mércéje volt.

Két párhuzamos hatalmi góc fennállása egymás mellett nem lehet tartós jelenség, mindegyik végső célja a másik kiiktatása. Az erőviszonyok azonban olyanok voltak, hogy a két hatalom átmenetileg elismerte egymást. A burzsoázia már nem volt elég erős a tanácsok szétkergetéséhez, a tanácsok még nem voltak elég erősek a kizárólagos hatalom megszervezéséhez.

A forradalom vívmányai teljesen kielégítették a Nemzeti Tanács pártjait. Sőt, sok tekintetben sokallták is azokat. *Fő törekvésük ezért a rend helyreállítására, a polgári konszolidációra, a forradalom továbbfejlődésének megakadályozására irányult.* A burzsoázia, amely nem rendelkezett sem szilárd fegyveres erővel, sem szervezett és nagy tömegbefolyást élvező politikai párttal — kétségbeesett erőfeszítéseket tett fegyveres erőszakszervek kiépítésére. Tiszti alakulatokat szervezett, újjászervezte a csendőrséget, felállította az ellenforradalmi szellemű székely hadosztályt stb. A rendelkezésre álló csekély karhatalmat azután a tömegmozgalmak erőszakos letörésére igyekeztek felhasználni. E terrorakcióknak sok munkás és paraszt esett áldozatul, Facsádon pl. repülőgéppel lőtték a tüntetőket, a vérengzésnek 104 halálos áldozata lett. A burzsoáziának ezek az erőfeszítései azonban kevés sikerrel jártak, mert a szerveződő új hadsereg rövid idő alatt kicsúszott a kormány kezéből. A burzsoázia fő

politikai támaszát a Szociáldemokrata Párt jobboldali irányzata képezte. Egyetértettek a burzsoáziával abban, hogy meg kell állni az elért eredményeknél. A forradalmat ők is befejezettnek tekintették. Ezért segítették a burzsoá fegyveres erők szervezését, sőt maguk is létrehoztak karhatalmi alakulatokat a rend fenntartására, a burzsoá tulajdon védelmére.

A munkás-, paraszt- és katonatömegek viszont a demokratikus forradalom feladatainak következetesebb megoldását követelték. Mindenekelőtt a földesúri földek kártalanítás nélküli kisajátítását, azonnali szétosztását, az államapparátus megtisztítását sürgették. Az események fejlődésével párhuzamosan — különösen a Kommunista Párt megalakulása utáni időben — már egyre inkább elhangzottak szocialista jellegű követelések is. Ilyen követelések voltak pl. az üzemekben a munkásellenőrzés bevezetése, a burzsoázia lefegyverzése, a nép felfegyverzése, az államhatalmi szervek, különösen pedig a helyi közigazgatási szervek ellenőrzése a tanácsok által stb.

Az osztályharc kiéleződése a munkásosztály előtt álló feladatok: a polgári *forradalom eredményeinek megvédése* és a *forradalom továbbfejlesztése, a proletárdiktatúra kivívása tehát olyan forradalmi vezérkar létrehozását követelték meg, amely képes megfogalmazni a munkástömegek követeléseit és szervezetileg is megteremteni a feladatok végrehajtásának feltételeit. A munkásmozgalom balratolódása lehetővé tette a KMP megalakulását.*

A Szovjet-Oroszországban működő kommunista csoport megértette, hogy a helyzet Magyarországon a KMP azonnali létrehozását követeli. A csoport vezetői ennek előkészítése céljából 1918. november 4-re konferenciára hívták össze a magyar kommunistákat. A konferencia határozatilag kötelezte a kommunistákat, hogy térjenek haza, és az itthoni forradalmi csoportok képviselőivel együtt alakítsák meg a KMP-t. E határozat értelmében a Magyar Csoport vezetői kisebb csoportokban hazaindultak, hogy megkezdjék a párt létrehozásának megszervezését. Ezt az erőfeszítést novemberben siker koronázta. *1918. november 24-én megalakult a magyar munkásosztály új típusú forradalmi pártja: a Kommunisták Magyarországi Pártja, Kun Béla vezetésével.*

A KMP a munkásmozgalom már említett *három baloldali csoportjából*, a *volt hadifogoly* kommunista vezetőkből, a *baloldali*

szociáldemokraták egy részéből, valamint a *forradalmi szocialistákból* (antimilitaristákból) alakult meg.

A KMP megalakulása történelmi jelentőségű eseménye volt a magyar munkásmozgalomnak. Létrejöttével véget ért a megalkuvó irányzat egyeduralma, és új szakasz kezdődött a magyar munkásmozgalom történetében. A KMP megalakulásával vált lehetővé a magyar munkásmozgalom számára a leninizmus megismerése, a lenini eszmék elsajátítása és alkalmazása. Ezzel a magyar munkásosztály olyan eszmei és szervezeti fegyverhez jutott, amelynek birtokában első ízben léphetett fel a hatalom megragadásának reális igényével. Éppen ezért a párt megalakulása nemzeti történetünkben is fordulópontot jelentett. Magyarországon is megkezdődhetett a harc a kizsákmányoló osztályok hatalmának megdöntéséért, az embernek ember által való kizsákmányolása megszüntetéséért, az osztály nélküli társadalom felépítéséért.

A KMP programja, fő célkitűzései, agitációs és szervező munkája

A KMP megalakulásától kezdve a szocialista forradalom kivívását tekintette fő célkitűzésének, egész tevékenységét e fő feladatnak rendelte alá. A kommunisták abból indultak ki, hogy a még megoldatlan polgári demokratikus feladatokat is a szocialista forradalom fogja maradéktalanul megoldani. Ezt fejezte ki a párt fő jelszava: „Kövessük Szovjet-Oroszország példáját, cselekedjünk mi is orosz módra!"

A KMP mindenekelőtt a hatalomnak a munkás-, katona- és paraszttanácsok kezében való összpontosítását követelte, továbbá a burzsoázia lefegyverzését, a munkások felfegyverzését; a termelés munkásellenőrzésének bevezetését, majd a termelési eszközök társadalmi tulajdonba vételét; a nagybirtok kártalanítás nélküli kisajátítását, szocializálását, szocialista külpolitika kialakítását; forradalmi szövetség megteremtését Szovjet-Oroszországgal és a nemzetközi proletariátussal.

A KMP programja az egyszerű emberek számára is könnyen érthető módon fejezte ki a tömegek vágyát, akaratát. A munkás a kizsákmányolás felszámolását, a paraszt a földosztást olvasta ki belőle. A párt által megfogalmazott egyéb követelések is — így pl. a közigazgatás, az államapparátus megtisztítása, a feketézés megszüntetése, az élelmezés megjavítása, a munkakörülmények javítása, a bérek emelése, a munkanélküli-segély biztosítása, a

leszerelt katonák segélyezése, a drágaság, a lakbéruzsora, a termelést szabotáló tőkések elleni harc stb. — a dolgozó tömegek gazdasági és politikai érdekeit fejezték ki, és szocialista forradalom előkészítését szolgálták.

A KMP a forradalomra készülve, híven a lenini útmutatásokhoz, a dolgozó tömegek politikai felvilágosítását, megnyerését tekintette fő feladatának. *Tudatosította, hogy követeléseik valóra váltásának feltétele a proletárforradalom, a proletárdiktatúra győzelme.* Igyekezett meggyőzni a tömegeket a forradalom szükségességéről, felkészíteni őket a szocialista forradalomra. A párt *számolt a forradalom mindkét formájának lehetőségével:* azzal, hogy sikerül *fegyveres felkelés nélkül* átvenni a hatalmat, de arra is felkészült, hogy a proletariátus *fegyveres felkelés útján* vívja ki a proletárdiktatúra győzelmét.

A forradalom mindkét lehetséges útján nagyon fontos volt, hogy melyik oldalon állanak a tanácsok, és kit követnek. A tanácsok jelentős része forradalmi szellemű volt, de nem mindegyik tanács fejezte ki az egyre inkább forradalmasodó tömegek akaratát. A KMP arra törekedett, hogy forradalmasítsa e szerveket, képessé és alkalmassá tegye őket a forradalom továbbfejlődésében rájuk váró feladatok betöltésére. Leleplezte a dolgozók előtt a burzsoá pártok, a kormány jobbszárnyának törekvéseit, akik még az októberi vívmányokat is sokallták, de semmit sem tettek, sőt hallgatólagosan támogatták a szervezkedő ellenforradalmi kísérleteket, a termelést szabotáló tőkéseket és földesurakat.

A KMP felhívta a figyelmet a kormány külpolitikájának veszélyére is. A kormány az ország területi épségének megvédésében az antanthatalmakra számított. Az antanthatalmak jóindulatának és támogatásának megnyerése céljából egyre nagyobb engedményeket tett, sőt azzal is kacérkodott, hogy a tömegakciók megfékezésére antantcsapatok bevonulását kéri Budapestre. Ez a kulpolitika a forradalom eredményének felszámolását készítette elő, és az ország kifosztását, leigázását, a függetlenség újabb elvesztését eredményezte volna.

A kommunisták e külpolitikával szemben a Szovjet-Oroszországgal kötendő szövetség megteremtését sürgették. Internacionalista meggyőződésre nevelték a dolgozókat, arra, hogy a magyar munkások és parasztok felszabadulása, a magyar nemzet

függetlensége és felemelkedése a nemzetközi forradalmi erőkke való szövetségen áll vagy bukik.

A fiatal magyar kommunista mozgalom tehát helyes, marxista —leninista választ adott a társadalmi problémákra.

A párt tömegmunkájának alapvető jellegzetessége volt, hogy a tömegeket a napi harcok tűzében, a gyakorlati tapasztalatok alapján vezette el érdekeik felismeréséhez. A tömegakciók jelentősége abban állt, hogy a benne részt vevők ráébredtek saját erejükre, a forradalmi akciók fontosságára. A párt mindig számításba vette a tömegek felkészültségének színvonalát. A harc jelszavak nem annyira a végcélokról, mint inkább a napi feladatokról szóltak, a dolgozók pillanatnyi igényeit tükrözték, de a végcél irányába mutattak. Így pl. az államosítás jelszavát megelőzték olyan követelések, mint a tőke progresszív adózása, majd a munkásellenőrzés bevezetése. A tömegeknek saját tapasztalataik és a párt rendkívül sokoldalú, eleven agitációs tevékenysége megnyerte a dolgozók szívét és értelmét — a KMP tömegbefolyása gyorsan növekedett. 1919 elején a munkásosztály jelentős része érzelmileg már a KMP-t követte.

A párt a tömegek megnyerésével *egyidejűleg szervezetileg is felkészült a forradalomra.* A KMP felépítésének, működésének alapelveit az ideiglenes szervezeti szabályzat rögzítette. A szervezeti szabályzat leszögezte, hogy a párt elsősorban a munkások és parasztok, agrárproletárok pártja, a nemzetközi szolidaritás alapján áll, része a kialakult nemzetközi kommunista világmozgalomnak.

A kommunisták nagy erőfeszítéseket tettek a párt szervezeti megerősítése érdekében. A pártszervezetek kiépítése elsősorban Budapest munkáskerületeiben, a nagyobb vidéki iparvárosokban és bányavidékeken, valamint a Tiszántúl agrárproletár vidékein haladt gyorsan előre. E területeken gyakran egész szociáldemokrata pártszervezetek és szakszervezeti csoportok csatlakoztak testületileg a Kommunista Párthoz.

A párt politikai befolyása messze túlnőtt szervezeti keretein. Szervezeteinek széles körű kiépítését több tényező nehezítette. A kommunisták erejét teljesen igénybe vette a szocialista forradalom közvetlen előkészítése, a tömegmozgalmak szervezése, az ellenforradalmi erők elleni harc. *A rendelkezésre álló rövid idő* alatt nem jutott elég idő és energia a párt szervezeteinek kiépítésére. *Akadályozta ezt a Szociáldemokrata Párt és a szak-*

szervezetek összefonódása is, melynek következtében az egyszerű munkások tartózkodtak attól, hogy kilépjenek az MSZDP-ből és belépjenek a KMP-be, mert attól féltek, hogy ezzel elvesztik szakszervezeti tagságukat és így munkalehetőségüket, mivel ez időben az üzemekben csak szervezett munkás dolgozhatott. *A munkások egyébként is ragaszkodtak azokhoz a szervezetekhez, amelyeket ők hoztak létre*, s amelyekben évtizedeken keresztül harcoltak. A *baloldali szociáldemokraták jelentős része*, bár *érzelmileg egyre közelebb került a Kommunista Párthoz*, nagyon *nehezen tudott megszabadulni az MSZDP-hez fűződő kötelékektől.* A végsőkig bíztak abban, hogy az MSZDP vezetői belátják hibáikat, és rátérnek a helyes útra.

Mindezek a tényezők végső fokon azt eredményezték, hogy a KMP eszmeileg magához vonta a munkások többségét, de nem tudta szervezetileg is átfogni a pártot követő tömegeket.

A forradalmi válság további mélyülése, a proletárdiktatúra feltételeinek létrejötte

A társadalmi ellentétek kiéleződése, a burzsoázia és a jobboldali szociáldemokraták elszigetelődése, a tömegek harckészségének fokozódása, a KMP tömegbefolyásának rohamos növekedése nyomán *1919 elején a burzsoá hatalom válságba került Magyarországon.*

Az Októberi Forradalom eredményeként a kormányból kiszorult nagybirtokos-nagytőkés blokk egyre nagyobb nyugtalansággal és elégedetlenséggel szemlélte a kormány tevékenységét. Az uralkodó osztályoknak ez a csoportja az 1918 október előtti állapotok visszaállítását akarta. Elégedetlenségüket csak növelte az a tény, hogy a kormány a tömegek nyomására kénytelen volt kidolgozni egy földreformjavaslatot, amely megvalósulása esetén gazdasági hatalmától fosztotta volna meg a nagybirtokos osztályt. Elégedetlenek voltak a kormány külpolitikájával is.

A liberális burzsoázia egy része is szembekerült a kormánnyal, olyanok is, akik addig Károlyit támogatták. Kezdetben azért támogatták Károlyit, mert azt remélték, hogy neki sikerül megmentenie a Monarchiát, vagy legalábbis megőrizni az ország területi egységét. Az események azonban nem igazolták ezt a várakozást. Az 1918 novemberi fegyverszüneti szerződés az ország határát ideiglenesen (a békeszerződés megkötéséig) a Beszterce—Maros—Szabadka—Baja—Dráva vonalon húzta meg. A környező államok csapatai rögtön meg is kezdték e területek

megszállását, sőt, túl is lépték a határokat. A kormány megkísérelte ugyan sebtében mozgósított egységekkel visszaszorítani őket, de sikertelenul. Kiderült tehát, hogy a koalíciós kormány nem képes megvédeni fennhatóságát az első világháború előtti országterület felett.

A kizsákmányoló osztályok különböző csoportjait különösen szembeállította a kormánnyal a szerintük túlságosan nagyarányú demokratizálás és az a tény, hogy a kormány nem volt képes letörni a tömegmozgalmakat, felszámolni a fiatal KMP-t. *Ezt a szembenállást fejezték ki a különböző ellenforradalmi szervezkedések;* a MOVE (Magyar Országos Véderő Egyesület), az ÉME (Ébredő Magyarok Egyesülete); az ellenforradalmi tiszti *különítmények megalakulása és garázdálkodása* országszerte, *sőt a Károlyi-párt kettészakadása* is.

A munkásosztály radikalizálódását, a KMP befolyásának növekedését mutatta a tömegmozgalmak fellendülése és a munkástanácsok forradalmasodása. A munkástanácsok mind határozottabban követelték a hatalmat, az üzemek kisajátítását. Az MSZDP jobboldala az elégedetlenség levezetésére üzemi választmányok létrehozását javasolta, amely a munkástanácsok felszámolását célozta. A munkásosztály azonban megakadályozta ezt. A KMP javaslata alapján a munkásellenőrzés megteremtését követelte, és egy sor üzemben — Ganz-Danubius, Ganz Vagon, Ganz Hajó, Ganz Villany, Fegyvergyár, Wolfner-bőrgyár, Csepeli Tölténygyár stb. — meg is valósították. Hasonló események játszódtak le a vidéki üzemekben és bányákban is.

A munkásság akcióival egyidejűleg *erősödött a katonatanácsok balratolódása is.* Egy sor helyen a forradalmi szellemű katonák elkergették tisztjeiket, kiharcolták előbb a reakciós Bartha, majd Festetics leváltását a Hadügyminisztérium élén. *Sok tény jelezte a parasztság soraiban végbemenő forradalmi erjedést is.* Ezt mutatták az erősödő *földfoglaló akciók* (pl. Somogyban) és a helyi *hatalmi szervek átvétele.* A makói tanács például eltávolította a reakciós kormánybiztost, a régi tisztviselőket pedig a saját ellenőrzése alá helyezte. A Fejér megyei tanács — válaszul egy ellenforradalmi megmozdulásra — elhatározta és végre is hajtotta a hatalom átvételét a megyében stb.

A kormány lába alól kezdett kicsúszni a talaj. 1919 januárjában kormányválság következett be. Ennek megoldása után a koalíciós *kormány megkísérelte a Kommunista Párt és a tömeg-*

mozgalmak erőszakos letörését. Bátorítást adott a kormánynak ehhez a Szovjet-Oroszország elleni intervenció; a Németországi Kommunista Párt két vezetőjének — Rosa Luxemburgnak és Karl Liebknechtnek — a meggyilkolása is. Nyíregyházán merényletet követtek el a Szamuely-testvérek ellen. Peyer Károly szénkormánybiztos sortűzzel törte le a salgótarjáni bányászok megmozdulását. Az erős jobboldali szociáldemokrata befolyás alatt álló Budapesti Munkástanács január 28-án, elkeseredett vita után elhatározta a kommunisták kizárását a munkástanácsból és a szakszervezetekből.

A reakció támadásaira az 1919. február 20-i provokáció tette fel a koronát. E napon a munkanélküliek nagygyűlést tartottak, s utána tüntető menetben a „Népszava" szerkesztősége elé vonultak, hogy tiltakozzanak a „Népszavá"-nak a munkanélkülieket rágalmazó kijelentései ellen. A tüntetők szétverésére kiküldött rendőrök és „népőrök" a nagy zűrzavarban egymásra lőttek, ezt kihasználva azt a hírt terjesztették el, hogy a KMP fegyverrel támadt az MSZDP-re. Erre hivatkozva másnap elfogták a Kommunista Párt 40 vezetőjét, szétdúlták a párt központi helyiségét, a párt nyomdáját. A lefogott kommunistákat véresre verték, különösen Kun Béla szenvedett súlyos sérüléseket.

A forradalom rohamos érlelődését a kormányterror már nem volt képes megakadályozni. Az illegalitásba szorított párt gyorsan talpra állt, és vezetésével a tömegmozgalmak olyan színvonalat értek el, hogy egyes megyékben és városokban a tanácsok tagjaiból választott direktóriumok vették át a hatalmat (Fejér, Borsod, Somogy, Tolna megyék; Szeged, Kiskunfélegyháza, Aszód stb.), másutt pedig a kormány kénytelen volt a régi kormánybiztosok helyére szociáldemokrata kormánybiztosokat kinevezni (pl. Csanád, Nógrád, Szabolcs megyék; Nagykanizsa stb.). A tanácsok vezetésével a parasztság sok helyen megkezdte a nagybirtokok forradalmi kisajátítását. *Országszerte erősödött a tanácsokban az egyszerű szociáldemokrata munkások és a kommunisták együttműködése. Az együttműködés alapja a közös óhaj: a proletárdiktatúra megteremtése volt.* Jellemző, hogy abban a Budapesti Munkástanácsban, ahol még pár nappal korábban sikerült elfogadtatni a kommunisták kizárását, február 24-én már a szocializálást követelő határozatot fogadtak el.

A forradalom sorsát végső fokon az döntötte el, hogy a budapesti munkásság március közepén csatlakozott a KMP-hez. A

csepeli munkások március 18-án a párizsi kommün évfordulóján, a felfegyverzett munkásgárdával együtt, nagygyűlésen követelték a párt vezetőinek szabadlábra helyezését, a proletárdiktatúra kikiáltását. Március 19-én a munkanélküliek tüntettek Pesten a Kommunista Párt és a proletárhatalom mellett. Március 20-án pedig a nyomdászok léptek sztrájkba.

A helyzet ilyen alakulása azt követelte, hogy a KMP sürgősen kezdjen hozzá a fegyveres felkelés közvetlen előkészítéséhez. A fegyvergyári munkások, valamint a katonatanács segítségével meggyorsította a munkásság felfegyverzését. A budapesti helyzetet jól jellemezte Dietz Károly rendőrkapitány, aki szerint az ő 700 emberével szemben a proletárdiktatúra oldalán állt a 20 000 főnyi helyőrség, 2000 tengerész, 18 000 leszerelt katona és altiszt, az 1000 vasúti nemzetőr, a felfegyverzett munkásság és még 5000 népőr.

A KMP március 23-ra tüntetést készített elő a párt vezetőinek kiszabadításáért. Erre azonban már nem került sor.

A burzsoá kormány belső erőforrásait elvesztette, külső erőkre pedig nem számíthatott. Az antanthatalmak e válságos helyzetben, március 20-án nyújtották át Vix alezredes révén hírhedt jegyzéküket, amelyben ultimátumszerűen újabb területek átadását követelték. A jegyzék óriási felháborodást váltott ki, elfogadása lehetetlen volt. Visszautasítása viszont egy azonnali háború kirobbanásával fenyegetett. Ezt sem vállalhatta a nép támogatását nélkülöző kormány. A kormány lemondott.

A baloldali szociáldemokraták (Landler, Hamburger és mások) javaslatára tárgyalások kezdődtek a Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt között. *A tárgyalások eredményeként az MSZDP elfogadta a Kommunista Párt programját, határozatot hoztak a két párt egyesüléséről és a proletárdiktatúra kikiáltásáról. 1919. március 21-én győzött Magyarországon a proletárforradalom.*

JAVASOLT IRODALOM:

A magyar forradalmi munkásmozgalom története. Bp. Kossuth, 1967.
Illés Béla: Kárpáti rapszódia
Lengyel József: Visegrádi utca
Rideg Sándor: Sámson

TARTALOM

1. AZ 1918 OKTÓBERI POLGÁRI DEMOKRATIKUS FORRADALOM GYŐZELME MAGYARORSZÁGON 3
2. A KMP MEGALAKULÁSA ÉS HARCA A SZOCIALISTA FORRADALOM GYŐZELMÉÉRT 16

A kiadásért felel a Kossuth Könyvkiadó igazgatója. Szerkesztette: Kukk Györgyné. A borító Kolosváry Bálint munkája. Műszaki vezető Szécsi Andor. Műszaki szerkesztő Gyénes L. György. A szedést 1969. VII. 15-én kezdték meg. Megjelent 1969. VIII. 31-én, 40 000 példányban. Terjedelme 2 (A/5) ív. PL — 210 — K — 6970. 2420—69. Szikra Lapnyomda, Budapest.

1,50 Ft